

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ЗДОРОВ'Ю МАЛОЛІТНІХ ОСІБ

Життя, здоров'я, працездатність є тими великими благами особи, які дають їй можливість повноцінно працювати та брати активну участь у громадському житті. Вони охороняються нормами різних галузей права. Істотна роль у захисті майнових прав та інтересів осіб, які втратили працездатність, належить і цивільному праву, зокрема нормам, які регламентують зобов'язання, що виникають внаслідок заподіяння шкоди особі, спрямовані на запобігання нещасним випадкам і на компенсацію шкоди, яка виникає в разі ушкодження здоров'я.

Що ж стосується проблеми захисту майнових прав та інтересів малолітніх осіб, то вона знаходить свій вираз у тих цивільно-правових питаннях, які пов'язані з відшкодуванням шкоди, завданої малолітнім особам. До таких проблем можна віднести питання:

- 1) про юридичне значення поведінки самої потерпілої малолітньої особи при відшкодуванні завданої їй шкоди;
- 2) про вину осіб, зобов'язаних здійснювати нагляд за малолітніми особами при відшкодуванні завданої їм будь-якої шкоди;
- 3) про те, з яких виплат складається відшкодування шкоди, якщо шкода завдається здоров'ю малолітньої особи [5, с. 120].

Вітчизняна наука цивільного права в останні роки не приділяла достатньої уваги проблемам захисту майнових прав та інтересів малолітніх осіб.

Підставою виникнення права на відшкодування шкоди, завданої малолітній особі, є протиправна поведінка особи, яка порушує суб'єктивні права малолітньої особи, що потягнуло за собою настання негативних наслідків майнового чи немайнового характеру, або яка створила загрозу настання таких наслідків [6, с. 132]. Таким чином, підстава відповідальності внаслідок завдання шкоди і підстава застосування способу захисту збігаються. Потерпілий набуває права на відшкодування шкоди в разі порушення його майнових чи немайнових прав. Право на відшкодування шкоди слід розуміти як юридичну можливість малолітньої особи вимагати від зобов'язаної особи, у тому числі шляхом звернення до уповноваженого органу держави, повного відновлення порушеного майнового чи особистого немайнового права, компенсації зазнаних витрат.

Під шкодою, завданою життю або здоров'ю малолітньої особи, розуміють негативні наслідки у вигляді ушкодження чи розладу здоров'я (каліцтво, хвороба, у тому числі й професійна, психічний розлад), фізичні й моральні страждання; смерть малолітньої особи, а також зменшення пов'язаних із життям та здоров'ям матеріальних благ: втрату заробітку (повністю або частково), додаткові витрати на лікування, протезування, постійний догляд, посилене харчування (ч. 1 ст. 1199 ЦК України).

При відшкодуванні шкоди, завданої здоров'ю малолітньої особи, до уваги береться, як правило, фізична (тілесна) шкода і майнові витрати. Разом з тим

протиправні дії завдають не лише тілесної шкоди, а й викликають також недоліки розумового, морального і затримку психічного розвитку. Тому необхідним є, зокрема, проведення судово-медичних і психолого-психіатричних експертиз. Вони дозволять визначити рівень інтелектуальної, моральної, фізичної шкоди і період часу, необхідний для відновлення стану повного фізичного чи іншого благополуччя малолітньої особи. Залежно від цих обставин суд може визначити розмір майнової компенсації, який буде складатися з усіх витрат на відновлення здоров'я, повну реабілітацію малолітньої особи.

Зміст права на відшкодування шкоди складають правомочності малолітньої особи як потерпілого [6, с. 135]. Крім права на відшкодування шкоди, вони мають право звернутися до компетентних органів держави з вимогою про відшкодування шкоди; право на задоволення вимог шляхом відшкодування зазначених витрат; повернення, відновлення майна, виплати його вартості; сплати одноразових чи (або) щомісячних платежів, додаткових витрат; у разі смерті годувальника однією з правомочностей може стати визнання утриманцем.

Для правильного вирішення спору необхідно визначити обсяг і види відшкодування шкоди, завданої здоров'ю малолітньої особи; а також шкоду, завдану життю малолітньої особи (смертю малолітньої особи).

У свою чергу, обсяг і види відшкодування шкоди, яка завдана здоров'ю, життю малолітньої особи, визначається віком останньої, наявністю або відсутністю трудових чи інших договірних зобов'язань, навчанням у навчальному закладі за денною формою навчання.

У разі ушкодження здоров'я малолітньої особи, яка не має заробітку на час заподіяння шкоди, тобто перебуває на утриманні у своїх батьків, особа, яка завдала цієї шкоди, зобов'язана відшкодувати витрати на лікування, протезування, постійний догляд, посилене харчування (абз. 1 ч. 1 ст. 1199 ЦК України). Звичайно, що спочатку зазначені витрати будуть здійснювати батьки потерпілого. Разом з тим батьки можуть подати позов до винної особи відповідно до ч. 1 ст. 1191 ЦК України, згідно з якою особа, яка відшкодувала шкоду, завдану іншою особою, має право зворотної вимоги (регресу) до винної особи в розмірі виплаченого відшкодування. Сам же малолітній потерпілий після досягнення 14 років має право на відшкодування шкоди, пов'язаної із втратою або зменшенням працездатності [3, с. 207].

Цікавим є питання про те, чи повинна враховуватись поведінка самого малолітнього чи неповнолітнього при відшкодуванні завданої йому шкоди. Відповідно до частин 1, 2 ст. 1193 ЦК України, шкода, завдана потерпілому внаслідок його умислу, не відшкодовується. Якщо груба необережність потерпілого сприяла виникненню або збільшенню шкоди, то залежно від ступеня вини потерпілого (а в разі вини особи, яка завдала шкоди, – також залежно від ступеня її вини) розмір відшкодування зменшується, якщо інше не встановлено законом. Разом з тим малолітня особа ще не досягла того рівня усвідомлення своїх дій, коли б вона могла належним чином оцінювати наслідки своєї поведінки. Тому наявність вини малолітньої особи у шкоді, яка завдана їй, не може

впливати на розмір відшкодування в особи, з вини якої була завдана шкода малолітній особі.

Щодо неповнолітніх осіб, то в разі наявності грубої необережності з боку неповнолітньої особи, що призвело до завдання їй шкоди, розмір відшкодування шкоди заподіювачем шкоди може бути зменшений і на заподіювача шкоди буде покладений обов'язок часткового відшкодування шкоди; інша, не відшкодована частина шкоди буде покладена на самого потерпілого, оскільки він винен у виникненні шкоди.

Ще одним спірним і не врегульованим залишається питання про те, чи повинна враховуватись вина осіб, які зобов'язані здійснювати нагляд за малолітніми чи неповнолітніми особами при відшкодуванні шкоди останнім. Так, Б.С. Антимонов писав, що вина самого потерпілого ніколи не може підмінюватись виною його законних представників [1, с. 272]. Інша вчена, А.І. Пергамент, вважала, що розкрити поняття «вини» батьків можливо, лише виходячи із сімейно-правових обов'язків батьків, суть яких зводиться до виховання, а разом із тим і до здійснення нагляду за дітьми [4, с. 65-66]. Ми вважаємо, що вина батьків повинна враховуватись при завданні шкоди малолітній чи неповнолітній особі.

Якщо погодитись з висновком про те, що в разі ушкодження здоров'я малолітньої чи неповнолітньої особи потерпілими в цивільно-правовому сенсі до певного періоду є батьки малолітньої чи неповнолітньої особи, то питання про врахування вини батьків у відсутності нагляду не викликає сумнівів. Так, батьки дитини повинні виховувати (ст. 157 СК України) і утримувати дітей до настання повноліття (ст. 180 СК України). Якщо останні неналежним чином виконують цей обов'язок, вони, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 164 СК України, можуть бути позбавлені батьківських прав.

Щодо питання про розмір майнової шкоди, завданої здоров'ю малолітньої особи, то призначення і виплата страхових виплат потерпілому, який працює, у разі втрати працездатності проводяться відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності».

Після початку трудової діяльності неповнолітня особа має право вимагати збільшення розміру відшкодування шкоди, пов'язаної із зменшенням її працездатності, виходячи з розміру заробітної плати працівників її кваліфікації, але не нижче встановленого законом розміру мінімальної заробітної плати (ч. 3 ст. 1199 ЦК України). Якщо шкода завдана неповнолітній особі при виконанні нею трудових обов'язків, то вона також має право на одноразову допомогу.

Відшкодування шкоди в разі втрати працездатності виражається у відшкодуванні втраченого (в майбутньому) заробітку. Відповідно до п. 13 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.03.1992 р. № 6 «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди», втрачений потерпілим заробіток визначається із середньомісячного заробітку за 12 останніх або, за його бажанням, за 3 останніх календарних місяці роботи,

що передували каліцтву [3]. Таким чином, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, визначається на майбутній час, виходячи з даних, які належать до минулого часу.

Розмір відшкодування шкоди визначається, виходячи із вимог законодавства і виду відшкодування.

Пенсії обчислюються у відсотках середньомісячного заробітку. Якщо неповнолітній, який пропрацював менше 24 календарних місяців, звернувся за пенсією, його середньомісячний заробіток визначається способом ділення загальної суми заробітку за календарні місяці роботи на число місяців [2].

Якщо ж така неповнолітня особа пропрацювала менше одного календарного місяця і отримала каліцтво, яке призвело до інвалідності, то її заробіток за весь відпрацьований час ділиться на число робочих днів за місяць, обчислений в середньому за рік. У цьому разі для обчислення пенсії враховується не більше двох тарифних ставок (окладів).

Отже, шкода як умова деліктної відповідальності, яка завдана здоров'ю малолітньої особи (або неповнолітньої, яка ще не працює), виражається у збитках, які існують на момент нещасного випадку і в майбутньому.

При відшкодуванні шкоди, завданої ушкодженням здоров'я малолітніх осіб, їхня вина у завданні шкоди не враховується.

Література

1. Антимонов Б.С. Значение вины потерпевшего при гражданском правонарушении. – М.: Госюриздат, 1950. – 275 с.
2. Пергамент А.И. К вопросу о правовом положении несовершеннолетних // Учен. зап. ВИЮН. – М.: Госюриздат, 1958. – Вып. 3. – С. 62-69.
3. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 6 від 27.03.1992 // Зб. постанов Пленуму Верховного Суду України в цивільних справах та з загальних питань. – Х.: Одисей, 2002. – 400 с.
4. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що спричинили втрату працездатності: Закон України від 23.09.1999 // ВВРУ. – 1999. – № 46-47. – Ст. 403.
5. Свердлов Г.М. Охрана интересов детей в советском семейном и гражданском праве. – М.: Изд-во академии наук СССР, 1955. – 160 с.
6. Чорна Ж.Л. Цивільно-правовий захист майнових прав та інтересів малолітніх і неповнолітніх осіб: Дис. ... канд. юрид. наук. – Л., 2005. – 178 с.

УДК 347.65/68

Н.В. Фомічова

ВИЗНАЧЕННЯ СТРОКІВ У СПАДКОВОМУ ПРАВІ

Строки в цивільному праві є досить вагомою правовою категорією, яка зумовлює не тільки упорядкування цивільного обігу в часовому відношенні, а й забезпечує можливість здійснення та реалізації суб'єктами цивільних відносин своїх прав, спонукання зобов'язаних осіб до виконання своїх обов'язків та